SLO over het eindexamen Nederlands havo/vwo

De huidige discussie over het eindexamen Nederlands speelt vooral op havo/vwo. In deze bijdrage richt SLO zich ook daarop, al is een deel van de opmerkingen hieronder ook van toepassing op het eindexamen vmbo.
Het examenprogramma Nederlands voor havo en vwo kent zes domeinen:

- Leesvaardigheid
- Mondelinge taalvaardigheid
- Schrijfvaardigheid
- Argumentatieve vaardigheden
- Literatuur
- Oriëntatie op studie en beroep.

In het centraal examen (ce) wordt leesvaardigheid en een deel van argumentatieve vaardigheden getoetst. De andere domeinen moeten in het schoolexamen (se) worden getoetst. De school mag beslissen om ook leesvaardigheid en andere onderdelen van het vak in het se op te nemen. Het centraal examen en het schoolexamen bepalen elk voor 50% het eindexamencijfer voor Nederlands.

Leesvaardigheid in ce en se

In de praktijk is het aandeel van leesvaardigheid in het eindcijfer groter op veel scholen dan 50%, omdat zij leesvaardigheid met behulp van oude centraal examenopgaven ook in het se toetsen. In een onderzoek (SLO, 2012) komt naar voren dat de helft van de havo/vwo-scholen ook leesvaardigheid in het se toetst. Dit doen zij om hun leerlingen op het centraal examen voor te bereiden en het verschil tussen de resultaten van ce en se te beperken. Op deze scholen bepaalt het domein leesvaardigheid tot zelfs 65% van het eindcijfer Nederlands.
Daarbij komt dat de wijze van toetsen van leesvaardigheid in het ce beperkt is: het bestaat uit het beantwoorden van in meerderheid min of meer gesloten analytische en interpreterende vragen bij teksten. Het steeds belangrijker wordende kritisch en waarderend lezen maakt nagenoeg geen onderdeel uit van de examens.

Terugslageffect centrale examinering

Het gewicht van het domein leesvaardigheid in het eindcijfer voor het vak Nederlands en de wijze waarop leesvaardigheid in het centraal examen wordt getoetst, hebben een groot effect op het voorafgaande onderwijs. Veel onderwijstijd wordt besteed aan leesvaardigheid, waarbij het beantwoorden van gesloten analytische vragen bij teksten centraal staat. Deze terugslag is in alle leerjaren van vmbo, havo en vwo merkbaar, ook in de onderbouw.
Volgens SLO is het eindexamen (ce en se samen) op dit moment geen goede afspiegeling van de brede doelstellingen die we met het vak Nederlands in deze tijd voorstaan. Kritisch lezen en andere domeinen (schrijfvaardigheid, literatuur, mondelinge taalvaardigheid, kennis over taal) komen te kort, ook in het daaraan voorafgaande onderwijs.

Schoolexamens

In het schoolexamen kunnen andere domeinen van het examenprogramma Nederlands goed worden getoetst, maar we zien grote verschillen tussen scholen, zowel in de weging van de verschillende vakonderdelen als in de wijze van beoordeling. Dit betekent dat niet duidelijk is of het schoolexamencijfer 7 van een leerling op de ene school vergelijkbaar is met de 7 van een leerling op een andere school. Volgens SLO zou er meer aandacht moeten zijn voor de kwaliteit van de schoolexamens en de borging daarvan, door uitwisseling over de ontwikkeling van toetsen en beoordelingsinstrumenten van docenten van verschillende scholen in regionale samenwerkingsverbanden, waarin ook experts participeren. Zo wordt ook meer inzichtelijk op welke

wijze scholen in het schoolexamen de referentieniveaus Nederlandse taal in acht nemen, zoals het examenprogramma stelt.

Conclusies examenprogramma en examens

Bovenstaande analyse van de situatie maakt duidelijk dat de examenprogramma's Nederlands waar de centraal examens op zijn gebaseerd, over hun houdbaarheidsdatum heen zijn (SLO, 2015, 2016a, 2016b). Voor een herziening is een vernieuwde kijk op het vak nodig, een kijk die past bij deze tijd. In het antwoord op de huidige vragen over het examen Nederlands maakt SLO daarom onderscheid tussen de langere en korte termijn.

- Langere termijn. Bereid een grondige herziening voor van het wettelijke leerplankader Nederlands passend bij de ontwikkeling van het curriculum voor de toekomst, bijvoorbeeld binnen de context van Onderwijs2032. Dit advies vloeit voort uit de analyses van de stand van zaken die SLO de afgelopen jaren in opdracht van OCW heeft uitgevoerd (SLO, 2015, 2016a, 2016b). Naar aanleiding van deze analyses is SLO in gesprek met het veld en OCW over een eventuele herziening van het leerplankader Nederlands. In een nieuw leerplankader kan een coherente beschrijving worden vastgelegd van de doelen van het vak Nederlands, aansluitend bij nieuwe wetenschappelijke inzichten en passend in de 21ste eeuw, waarbij bijvoorbeeld kritisch lezen en schrijven meer nadruk krijgen. Bij gesprekken over de ontwikkeling van een nieuw leerplankader Nederlands is de inbreng van leraren en vakexperts onmisbaar. SLO stimuleert de betrokkenheid van het veld en brengt daar, als onderdeel van haar kerntaak, leerplankundige expertise in. De examinering dient vervolgens op dit nieuwe leerplankader afgestemd te worden. Aandachtspunten daarbij zijn de vraag welke onderdelen en vaardigheden wenselijk zijn om op te nemen in het centraal examen en welke in het schoolexamen, de balans tussen validiteit en betrouwbaarheid en een afgewogen besluit ten aanzien van de gewichtenregeling tussen centraal en schoolexamen (nu 50:50). Dit met betrokkenheid van leraren, vakexperts, CvTE, Cito, SLO en in nauw overleg met OCW.
- Op korte en langere termijn is aandacht nodig voor de kwaliteit van de schoolexamens en de borging daarvan. Leraren Nederlands, schoolleiders, beleidsmakers en experts zullen daar een bijdrage aan moeten leveren.

Gerdineke van Silfhout (SLO)
Theun Meestringa (SLO)
Hans de Vries (SLO)

Referenties

SLO (2012). *Het schoolexamen Nederlands in de tweede fase vo; Uitkomsten van een enquête.* Enschede: SLO.
SLO (2015). *Curriculumspiegel 2015.* Enschede: SLO.
SLO (2016a). *Herziening leerplankader Nederlands vo; Rapportage vooronderzoek.* Enschede: SLO.
SLO (2016b). *Nederlands; Vakspecifieke trendanalyse 2015.* Enschede: SLO.